

Hovoří a recitují
JAROSLAVA OBERMAIEROVÁ
DAGMAR SEDLÁČKOVÁ
MILOŠ NEDBAL
JIŘÍ KLEM

Milan Jíra - klavírní improvizace
(na hudební motivy V. Nezvala a E. F. Buriana)

Režie FRANTIŠEK LAURIN

Realizace snímku Jiří Šrámek
Zvuková režie Jiří Bartoš
Střih Jiří Bartoš a Martin Kusák

Nahráno 15. prosince 1975 - 4. ledna 1976
v pražském studiu Lucerna

(Vydáno ve spolupráci
se Svazem českých spisovatelů)

Někdy se stalo, že vítr zavál z Rouhovan do Šamikovic hlasy kostelních zvonů, a když jsem je zaslechl na šamikovské silnici, dalo se ve mně něco neznámého jako při nějakém nečekaném spojení dvou akordů z různých tónin, při spojení libozvučném, a přece plném bolestné rozkoše. Takový tajemný pocit jsem zažíval mnohem později při četbě básní Apollinairových, a při některých moderních obrazech a hudebních skladbách, při těch, které narážely na odpor konservativní kritiky a konservativního obecnstva. Jak mě neměly rozrušovat rouhovanské zvony na šamikovské silnici, když mi zprostředkovaly přímo smyslovým způsobem spojení dvou tak různých a téměř se vylučujících světů, jako byl svět, jemuž vládla naše šamikovská škola, a svět korunovaný rouhovanským hřbitovem. Jiným, ještě větším prostředníkem spojení různorodých světů byli mně poutníčkové, kteří chodili po šamikovské silnici v prachu z jarmarku od Tavíkovic... Když jsem se na ně díval z našeho bytu nebo ze školní třídy... viděl jsem náhle labuť z tavíkovského zámku v těsném sousedství Bělíkova obchodu se smíšeným zbožím a vůni tavíkovského parku s vůní černých školních sešitů s tvrdými deskami. Když mně štěstí otevřelo mé smysly pro taková spojení, jak by mne byly mohly naplnit slasti básničky, které dávaly do rytmů a rýmů racionální myšlenku a prostě ji rozvíjely...

Vesnice a městečko, vzdálené od sebe půl hodiny cesty a oddělené kopcem, na jehož jednom konci stál polní kříž a na druhém prořídilý lesík, tvořily dlouho jediné jeviště, na němž se rozvíjel můj život. Do matčiny rodné vesnice, kde byla babiččina hospoda, jelo se tři hodiny babiččinou bryčkou nebo povozem šamikovských sedláků. Cesta do Valče, kterou jsme podnikali každé prázdniny... byla mi něčím jako cestou do ciziny, neboť svět rozložený v labyrintu babiččina stavení, byl všechno jiného než svět, který jsem měl doma... Žil jsem tu stále jaksi jako ve vytržení... A měl-li bych rozhodnout, kde, v jakém světě jsou Platonovy ideální pravzory světa, řekl bych bez rozmyšlení, že tímto světem je svět dětství.

Kdybych napsal divadelní hru o své mamince, nedělala by mně její výprava žádné zvláštní starosti. Hra by se odehrávala v šamikovské škole, ve dvou pokojích a kuchyni, kde se vařilo, peklo, dralo v zimě peří... na zahradě pod jabloněmi, rynglemi, na záhonech, kde se kadeřil česnek a zlatý cibulové natě... v babiččině valečské hospodě, kde vesničtí strýcové říkali mamince Emilko, v Třebíči v domě u Machačů, kde hlaholil sebevědomě maminčin vesnický dialekt, neboť nikdy neuznala za potřebné mluvit po městsku... Daleko větší starost by mně dělala ta, která by měla vyjádřit složitý maminčin charakter a která by uměla milovat své děti takovou láskou jako má matka. Nikdy se s námi nemazlila, nikdy nás nechovala, a mé sestřičce to bylo snad někdy líto. Někdy se chtěla přitulit k mamince, maminka ji však musela zarmoutit a říci jí: Dítě, to neumím, to nedovedu... Měl jsem se často co držet, aby jí s pláčem nepadl kolem krku. Bylo to v mých klukovských letech a v mém mládí jako nemoc: dlouho jsem nedovedl mamince vyjádřit své city. A když potom začala stárnout a já napsal tajně báseň „Až budeš staříčká“, kterou jsem otiskl v almanachu „Matkám“ a dal mamince k jednomu vánocům, a když má sestřička... přečtla proti mé vůli nahlas tyto mé verše, všichni jsme si poplakali a nastala jakási citová úleva mezi námi... Čím víc stárla, tím se mi snadněji dařilo vyjadřovat jí něhu... Několik dní před smrtí, to již jejího zraku bylo na mále... ptal jsem se jí, zdali mě vidí. Přisvědčila prostými slovy a dala do nich tolik něhy, že ani synovi ani básníkovi není dovoleno, aby její slova opakoval... Když projevila přání, že by chtěla spát, už povznesen nad lidskou bolest, propouštěl jsem ji v duchu z tohoto života a světa, ve kterém mi dala ve vrchovaté míře všechno, co může dát člověk člověku.

Kdybych byl nezačal psát básně, zprvu konvenční a podobající se všem básním na světě, později víc a víc zabarvovaně skutečnými mými city a pocity, snad jsem nikdy nepoznala svrchovanou krásu života a světa. Tato kráska není ani

Nezvalův

Zpěv

domova

VERŠE ZE SBÍREK SBOHEM A ŠÁTEČEK,
52 HOŘKÝCH BALAD VĚČNÉHO STUDENTA
ROBERTA DAVIDA, HISTORICKÝ OBRAZ,
ZPĚV MÍRU, Z DOMOVINY, KŘÍDLA,
CHRPY A MĚSTA, ÚRYVKY
Z AUTOBIOGRAFICKÉ PRÓZY
Z MÉHO ŽIVOTA, ZE HRY MANON LESCAUT
A PÍSNĚ VYBRAL A SESTAVIL JOSEF PÁVEK

COVER © FRANTIŠEK VLACH 1976
PHOTOGRAPHY © ALEXANDR PAUL, ANTONÍN KRČMÁŘ 1976

STEREO
1 18 1938 F

v přepychu, ani v bohatství, ani ve slávě. Nedá se ničím nahradit a nedá se zakázat ani nařídít. Jako lidská ruka je historickým výplodem práce...

Jednou v den, kdy bylo u nás všechno v nejpoetičtějším slova smyslu „rozházeno“, kdy se u nás zabíjelo, díval jsem se oknem na poletující sníh a v samém tomto pohledu bylo pro mne tolik naléhavého vzrušení, že jsem pocítil potřebu vyjádřit je a napsat báseň. Myslím, že jsem ji nenapsal, nedovedl napsat, a tak mi zněly v mysli jenom jakési verše Nerudovy, které se mi zdály vyjadřovat podobný pocit, jaký jsem prožíval. Ale ani Nerudova báseň nepřinesla mým citům usmíření, ani Nerudova báseň nemohla mi nahradit báseň, kterou jsem měl napsat sám. Ano, ani sebevětší dílo nemůže uspokojit člověka, který má naléhavou potřebu tvořit poezii. I když to ještě neumí, když je však tato potřeba silnější než cokoli na světě, bude mít dosti trpělivosti, aby útočil na svoje neumění tak dlouho, až vydá kvítek.

My, kteří jsme se rádi učili od Friedricha Engelse, že všec je i není, a zakoušeli rozkoš z takto nového prožívání skutečnosti, máme svá nezadatelná práva, když přece máme svědomí. Ať se na nás nikdo nezlobí, když jsme odvrhli plavecký pás a vrháme se bezprostředně do života, bezprostředně do poezie. Kdo potřebuje pás, ať si jej nechá na těle. Ano, opravdu, v umění se lze utopit!

V sedmnáctém roce dostaly se mně do rukou noviny, že v Rusku vypukla revoluce, a já jsem cítil celým svým srdcem, že tato revoluce zasadí válce ránu. Pamatuji se, jak v den, kdy jsem v uniformě rakouského pěšáčka seděl v Jihlavě u holiče a čekal, až přijdu na řadu, čtu v německých novinách článek proti ruským revolucionářům a zalýkám se radostí, že revoluce pokračuje, a nadějí, že přeletí i do rakousko-uherského mocnářství. A to jsem nebyl zpracován žádnou politickou doktrínou, nýbrž samým životem a dějina které vystupňovaly můj přirozený patriotismus prostým citem sebezachování.

Dnes, kdy miluji každý pražský kámen, jako miluje syn i promodralé nohy matčiny, nemohu již takřka ani pochopit, že mě mohla některá část Prahy deprimovat, že některé její části uváděly v zoufalství mé srdce. A přece je tomu tak. Nezapomínejme, že básník a poezie nadlehčují i tu nejubožší skutečnost, že bez nich, bez jejich objevitelského pohledu byla by skutečnost neskonale chudší. Lidé bez obraznosti chtějí zlato, stříbro, přepych. Rembrandt a všichni velcí umělci objevili krásu tam, kde ji před nimi nikdo neviděl, nikdo nehledal... Když jsem ve svém Edisonovi dal vystou pod reflektorem poezie most Legií nebo Košíře, bylo to za cenu uměleckého revolučního činu, neboť česká poezie minulosti měla málo všední hmotné krásy... Když jsem žil na venkově, rád jsem se díval v kukátku na pražské obrazy... Byla to Praha historická a její kráska, která musí uchvátit každého, zdála se mi být bez obdoby.

Leckdo se podívá, že právě naše generace, která se vášnivě přimkla k myšlence socialismu, dopřávala si v životě a tvorbě jistou lehkomyšlnost, která v měšťáckých a maloměšťáckých kruzích vzbuzovala nedůvěru a odpor k nám... Od svých třinácti čtrnácti let jsme byli svědky toho, jak ve světové válce byly diskreditovány hodnoty, jimiž se holedbala buržoasie, morální zásady, na které přísahala, a životní hodnoty, které se před tvářící války zdály být nyní balastem. Jejich morálka již zradila bez jediného pokusu najít výmluvu, nebyla než hasťoš, který byl pro smích už i vrbacům. Někteří kamarádi z mého ročníku... nechali své mladé životy na bojišti. Nebylo snadné nám účastníkům posledních válečných let nahlížet iluze. To co se dělo v ohromné ruské zemi, budilo naše sympatie ještě dřív, než jsme to mohli pochopit... Přestali jsme věřit na osud a toto slovo obstálo v našem slovníku jen jako slovíčko náladové.

I když jsem si jako jinoch při četbě románů překoloroval různá města, myslím, že jsem byl nejšťastnější, když se podařilo autorům románů vyjádřit je v jejich pravé atmosféře. Tato atmosféra mě pak posedla a nejdou jsem ji šel do měst hledat. Ať dosažený jakoukoliv oklikou, tím víc mě dojímal básnický realismus velkých romanopisců... Toužil jsem po cestování hlavně proto, že jsem chtěl prožít všechno to, co prožívali milovaní hrdinové mých milovaných autorů. Kdyby nejsilnější literární díla neměla svou iluzi takto ocarovat svého čtenáře, vytratila by se poezie časem ze života.

V roce 1934 jsem se dovídal, že budu pravděpodobně pozván na první všesvazový sjezd sovětských spisovatelů do Moskvy. Bylo pro mne spojeno se zvláštním napětím zúčastnit se ohromných meetingů pro realismus právě v období, kdy jsem byl nejvášnivěji posedlý myšlenkou surrealismu. Ale cítil jsem se daleko více člověkem bojujícím za socialismus než literátem a neputoval jsem po Sovětském svazu s klapkami na očích. Věděl jsem příliš dobře, že nás, země na západě, čeká nový, velmi sverpý boj, a chtěl jsem se v Sovětském svazu naučit bojovat. Svě literární názory jsem pronášel upřímně a otevřeně, neboť jinak to neumím, jinak jsem to nikdy neuměl.

(Z knihy V. Nezvala Z mého života)